

вторичны по отношению к нему и являются его эманацией, а именно три элемента трансцендентальной структуры космогенез (Демидур, парадигма, всевоспринимающий вид или материя).

Ключевые слова: творчество, преобразование, воссоздание, мастерство, бытие, сущее.

* * *

УДК 141.31(460)“16”

Скрицька Н. В.

викладач кафедри суспільних наук та українознавства,
Буковинський державний медичний університет
(Україна, Чернівці), fedorkiv0@mail.ru

ФРАНЦИСКО СУАРЕС ТА МЕТАФІЗИКА ПОГЛЯДІВ

Мета статті полягає в дослідженні метафізичної системи Франциска Суареса та понять, які складають підґрунтя метафізики як науки. Метафізика включає в себе такі поняття як буття, сутність, Бог, субстанція, матерія, форма, які філософ намагається детально розкрити, вказавши при цьому на їх види, роди, класи, акциденції (якщо йде мова про субстанцію). Значну увагу Суарес приділяє принципу творення, адже, як вважає мислитель, від постановки цього питання залежить сам предмет метафізики. Найбільш повно філософ у своїй метафізиці розкриває принцип індивідуації, яка не просто пов'язана з проблемами сутності та існування, але її визначає рівень та спосіб буття речей у світі. Методи дослідження: метод термінологічного аналізу, діалектичний, історичний, методи абстрагування та узагальнення. Висновки: поглиблення метафізичної проблематики на основі звернення до античних зразків філософської думки та до середньовічної християнської традиції зумовили необхідність створення іспанським мислителем філософської докторици з її належністю до онтології, логіки, семантики, психології тощо.

Ключові слова: метафізика, індивідуація, творення, метафізична проблематика, буття, універсалія.

Метафізика Ф. Суареса є основною наукою з–поміж усіх інших наук – фізики, філософії природи, психології та інших. Як відзначає Шмонін, метафізика “це панорама динамічного світу, його елементів і зв’язків з точки зору сутності, природи, причин, смислу” [4, с. 251]. Разом з тим, хоча в метафізиці іспанського філософа повною мірою розкриваються термінологія, взята у найвищій абстракції, важливим, на думку Шмоніна є “довершеність методу, яким пізнається предмет, а також точку зору, під якою предмет пізнається” [4, с. 251].

Актуальність даної проблематики зумовлена молодослідженістю пізньої схоластики, ідеї якої мають безпосередній вплив на філософію сьогодення.

Мета статті полягає в дослідженні метафізичної системи Ф. Суареса та понять, які є стрижнем метафізики як науки.

Щодо джерельної бази дослідження, то великий вклад щодо дослідження філософських ідей іспанського схоласта зробив Д. Шмонін, детально розкривши всю філософську систему мислителя: від поняття віри, сущого, Бога, буття до предмету розуму та процесу пізнання. Окремі звернення до філософських ідей Суареса можемо зустріти також у працях Е. Жільсона та Фредеріка Коплстона.

У своїй праці “Метафізичні роздуми” Суарес широко розглядає поняття буття та його атрибути, так звані *passinesentis*, формальне та об’єктивне поняття буття та необхідність обґрунтування цих понять, класи та роди буття, які дають можливість створити “ієрархію сущих” з їх поділом на Божественне, безкінечне буття. Хоча ця праця була задумана іспанським філософом як коментар до арістотелівської “Метафізики”, все ж Суарес використовує власні аргументи та ідеї щодо створення метафізичної системи. Крім поняття буття, філософ для своєї аргументації використовує також

поняття сущого, субстанції та її атрибутів, при цьому описуються характеристики нематеріальних субстанцій, а також деякі реальні акциденції, які не належать до зовнішніх та випадкових. Однак, найважливішим поняттям метафізики, його предметом та метою пізнання є Бог. Бог необхідно мусить бути пов’язаний з метафізичними істинами, оскільки “... без знання і розуміння яких важко і навіть неможливо розглянути Божественні тайства з їх перевагами” [3, с. 315].

Слід відзначити те, що у філософії Суареса немає чіткої межі між теологією та метафізикою. Ці науки у нього взаємопов’язані. Так, наприклад, мислитель завжди підкреслює християнський характер своєї філософії і в той же час веде мову про неможливість теології без звернення до раціональності, тобто до метафізики. Однак, сам факт того, що Бога як безкінечне суще та першу і діючу причину Суарес описує уже на початку “Метафізичних роздумів” свідчить про перевагу теології над раціо.

Поняття Бога Суарес розглядає з точки зору взаємозв’язку Бога та навколишнього світу. Якщо для Дунса Скота Бог є “категорія категорій”, то для Суареса теологія – космологічною “ієрархією сущих”. Оскільки Бог є основою всіх речей у світі, то Він необхідно мусить творити. Саме тому середньовічного схоласта цікавить Бог з точки зору *creatio*, тобто творення і то творення з *nihilo*, тобто з нічого, що є традиційним для середньовічної схоластики. Принцип творення у філософа набуває характеристик безпосереднього пізнання Богом світу у всіх його проявах. Але, з однієї сторони, – акт творення для Суареса це богословське питання, що вимагає ясності з точки зору метафізики, з іншої сторони, – від постановки цього питання залежить сам предмет метафізики.

Свою “прикладну метафізику” Суарес розпочинає з розділення буття на безкінечне та кінечне, те, що творить і створене. Для цього філософ використовує метод Ф. Аквінського – аналогію буття (*analogia entis*). Слід відзначити, що такий прийом використовував ще Арістотель, а найбільш повно розвинув Ф. Аквінський. Це ним було зроблено для того, щоб завдяки переходу від ідеї вічності космосу до ідеї творення (*ex nihilo*) включити арістотелізм і платонізм в структуру християнської філософії. Аналогія буття означає спорідненість предметів створеного світу між собою (оскільки вони – суть наслідку однієї причини) і пояснюють його зв’язок з Творцем тим, що властиві йому згідно акту творення. Проте, саме буття не входить в ці категорії: воно виступає деякою загальною природою всього існуючого, і відноситься до родів аналогічно. Роль цієї аналогії в тому, щоб виявити зв’язок між Богом і створеним ним світом, а також між речами у світі.

Суарес дещо по-іншому розуміє принцип аналогії буття. Оскільки акт творення потребує раціонального осмислення, то й *analogia entis* необхідно пов’язана з моментом творення. Аналогія буття Суареса трактується наступним чином: всі створені суцї володіють (або можуть володіти) реальним існуванням завдяки тому, що створені Богом. Подібно Аквінату, який стверджував, що лише Бог володіє дійсним буттям, оскільки суцї, створені ним, лише мають буття,

але не суть буття, Суарес вважає, кожна конкретна річ володіє однаковою кількістю буття. Дотримуючись номіналістичних поглядів, філософ створює світ індивідуальних субстанцій, які “не зажаті в середньовічній ієрархічній структурі” [5, с. 265]. Одиначні речі самостійні і рівноправні між собою, оскільки однаково наділені буттям, яке аналогічне Божественному буттю.

Про розумність створеного Богом світу свідчить те, що ще до творення речей в голові Бога є ідеї або взірці певної речі, які будуть створені. Крім того, Бог, згідно Суареса, забезпечує зберігання (*conservatio*) створених ним речей. Саме Бог забезпечує незмінність відношень між матерією та формою, сутністю та існуванням, потенцією та актом в кожній створеній речі.

Що таке актуальне буття і якими властивостями воно наділене? Актуальне буття, згідно схоласта, належить до єдності всього суцього, а єдність виступає його фундаментальною характеристикою. Така проблема існувала ще в Античності і набула актуальності в середньовічній схоластиці: те, що існує уже в силу свого існування, повинно володіти істиною та благом.

Суарес виділяє три рівні єдності буття: трансцендентальний, індивідуальний і формальний. Говорячи про трансцендентальну єдність буття, ми настановлюємо на “єдине у кількісному”, тобто на їх загальну основу у багатоманітному світі речей. Саме трансцендентальна єдність є могутньою метафізичною абстракцією, яка здатна пояснити такі поняття як “єдине”, “кількісне”, “буття” тощо.

Індивідуальна єдність буття характеризує індивіда як такого. Воно є унікальне для кожного існуючого або для того, хто буде існувати. Індивідуальний рівень буття визначає існування конкретних речей. Також цей рівень знаходить своє вираження в принципі індивідуалізації, про який йтиметься пізніше. Саме він визначає те, що робить річ саме такою. Слід сказати, що принцип індивідуалізації розглядається метафізикою та пов'язаний з проблемами сутності та існування.

Формальна єдність належить до природи (сутності) індивідуальної речі. Всі індивіди одного і того ж виду належать одній і тій же сутності. Звідси виводиться формальна єдність, яка, як єдине індивідуальне, реально міститься в самих речах, що й визначає їх унікальність. Відмінності між цими трьома рівнями єдності буття носять лише раціональний характер.

Необхідно наголосити, що, окрім вищевказаних трьох рівнів буття Суарес виділяє ще один рівень – універсальний, який розглядається як існуючий в думці результат використання загальних понять – універсалій. Універсальний рівень схожий формальному та є його найбільш загальним варіантом. Саме універсальний рівень дозволяє виділити в речах їх особливі, унікальні якості та приводить нас до не менш важливої проблеми – індивідуалізації.

Проблема індивідуалізації складна. Вона належить метафізиці та й навіть, як вважає Д. Шмонін, виходить за її межі. Це поняття має двозначний характер. З однієї сторони, –індивідуалізація є не що інше, як неділимість, тобто остання межа, яка піддається розумному пізнанню, з іншої сторони, – її можна розуміти як

стійкість індивідуальних речей, тобто ту внутрішність, яка дозволяє зберегти унікальність даної речі.

Індивідуалізацію як таку також можна пов'язати з питанням буття, а саме мова йде про “чисте буття”, яке відрізняється від існування одиначних речей. Говорячи про індивідуалізацію, ми не можемо відділити її окремо від універсалій, ієрархії суцього, сутності та існування, кінцевого та безкінечного тощо. Це свідчить про глибокі онтологічні та логіко-гносеологічні аспекти проблеми буття.

Слід відзначити, що дана проблематика тяжіє ще часів Платона та Арістотеля, однак в Середньовіччі філософи розглядали її на основі християнської метафізики, а основним аспектом було творення Богом світу із нічого. Саме ж поняття було введене в середньовічну філософську лексику Ф. Аквінським як *principium individuationis* задля виявлення в речі неповторності та відмінності від інших речей. Дунс Скот, підкреслюючи індивідуалізацію, розглядав річ в “цієвості” самої речі (*haecceitas*). В. Оккам індивідуалізацію речі визначав як самостійне *perse*, тобто, що кожна річ існує самостійно (індивідуально) лише “перший раз”. Потім індивідуалізація зникає.

Індивідуалізація у Суареса носить онтологічний характер. Коли філософ веде мову про індивіда, то вважає, що він доповнює загальну природу хоча б тому, що знаходиться в реальності. Іншими словами, між індивідом та природою існує чисто мисленевий характер. Також індивідуальне додає до загальної природи дещо мисленевовідмінне від неї, але те, що належить до одного і того ж родового поняття. Індивідуальне властиве всьому реально існуючому. Однак, як вважає схоласт, одиначна субстанція не має потреби в принципі індивідуалізації. Відносно інших речей, то тут поставлена інша проблематика. Якщо ж індивідуальна річ проста, тобто не має складових, то вона індивідуальна через власну сутність. Якщо ж ми ведемо мову про складну річ, тобто ту, яка складається з форми і матерії, духовних чи матеріальних субстанцій, наприклад, то її першоосновою виступають вищезазначені внутрішні частини, але взяті в єдності.

Отже, все, що реально існує, володіє індивідуальним буттям. Це відноситься і до індивідуальної субстанції, і до Бога, і до першої матерії. Кожна річ володіє власним принципом індивідуалізації, оскільки нерозривно пов'язана з потенцією та актом матерії, які складають природу речі. Однак, індивідуальне чи одиначне не слід протиставляти загальному або універсальному, оскільки індивідуальне знаходиться всередині виду. Тут філософ наводить приклад з поняттям “людськість” (*humanitas*), яка, будучи загальним поняттям, не виражає нічого одиначного та індивідуального, оскільки відноситься відразу до багатьох проявів людськості, в яких це поняття “примножується”. Як приклад, філософ ставить “людськість Христа”.

Важливим є те, що індивідуалізація свідчить про неділимість конкретно суцього. Також неділимість визначає сутність “цієї речі” і визначає загальний дух індивідуальності як поняття. Іншими словами, індивідуалізація є те, що належить внутрішньо речі, тобто її сутності, і не пов'язане напряму з відмінностями від інших індивідуальних речей.

Разом з тим, все індивідуально суще належить до актуальної єдності. Мислитель актуальну та індивідуальну єдність зводить до одного цілого, а тому індивідуальна єдність у нього поширюється на все актуально суще. Щодо форм, універсалій, ідей, то їм теж властива єдність, але іншого виду – концептуальна.

Божественна сутність, як вважає схоласт, теж є індивідуальною. Крім того, Божественна індивідуальність не лише сутнісна, а й абсолютна, оскільки неможливо уявити, щоб Бог навіть потенційно міг ділитись на суще, тобто на богів певного виду.

Оскільки Франциско Суарес представляє схоластику середньовічної філософії, а тому він не міг залишатися осторонь проблеми універсалій, яка як відомо, увійшла в схоластичну філософію ще за часів Боеція (480–524 pp.), а як філософська проблема почала розглядатись завдяки Порфірїю (прибл. 232–304 pp.). Суарес проблему універсалій розглядає завдяки “модусам універсальності”, а їх філософ виділяє три види. Отже, до першого виду належать фізичні універсалії, які є результатом внутрішнього впливу. Універсалії виду мислитель називає метафізичними, і вони формуються в розумі завдяки абстракціям. Універсалії ж третього виду називаються логічними і є складовими розуму (rationas ratione consisistit).

Метафізичні універсалії належать до сухих розуму, оскільки вони створюються розумом і не властиві фізичним речам. Такого виду універсалії є не що інше, як те, що внутрішньо означає річ. Таким чином, універсалії формуються в розумі, який завдяки формі сприймає цілий клас речей. І формальною причиною цього виступає сам розум, а не інші “природи”.

У своїх “Метафізичних розмислах” Суарес надає універсаліям реального існування. Поняття (concepta), який, як вважає Д. Шмонін, технічно можна визначити як *realia*, виступають результатом діяльності розуму і пізнаються завдяки цим концептам. При цьому реально існуючі речі не відрізняються від індивідуальних субстанцій. З цього слідує, що одиничні речі, які існують незалежно від розуму, можуть називатись універсальними лише в результаті логічних та мовних операцій. Такі операції Суарес називає “зовнішніми найменуваннями” (*denominatione extrinseca*).

Як висновок, вправі сказати, що філософська система Франциска Суареса, яка базувалась на поглядах як грецьких філософів (Платон, Арістотель), так і середньовічних мислителів (Ф. Аквінський, Д. Скот, В. Оккам) була цікавою в своєму роді та оригінальною концепцією як щодо метафізичних поглядів, так і відносно гносеології, логіки, онтології, психології тощо. А його нове бачення проблеми індивідуалізації, на відміну від скотівського *haecceitas*, ставить глибоко проблему онтологічного статусу індивідуальної речі.

Список використаних джерел

1. Гусев В.І. Вступ до метафізики / В.І. Гусев. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
2. Жильсон Э. Философия в средние века: От истоков патристики до конца XIV века / Э. Жильсон. – М.: Республика, 2004. – 678 с.
3. Коплстон Ф. История средневековой философии / Ф. Коплстон. – М.: Энигма, 1997. – 512 с.
4. Шмонин Д.В. Философия западноевропейского Средневековья / Д.В. Шмонин. – СПб.: Изд-во С.–Петербургского ун-та, 2005. – 299 с.
5. Шмонин Д.В. В тени Ренессанса: вторая схоластика в

Испании / Д.В. Шмонин. – СПб.: Изд-во С.–Петербургского ун-та, 2006. – 277 с.

6. Gilson Etienne. History of Christian Philosophy in the Middle Ages / E. Gilson. – New York: Random House, 1954. – 829 p.

References

1. Gusev V.I. Vstup do metafiziky / V.I. Gusev. – K.: Lybid, 2004. – 488 s.
2. Zilson E. Filosofiya v srednie veka: Ot istokov patristiki do kontsa XIV veka / E. Zilson. – M.: Respublica, 2004. – 678 s.
3. Koplston F. Istoriya srednevekovoi filosofii / F. Koplston. – M.: Enigma, 1997. – 512 s.
4. Shmonin D.V. Filosofia zapadnoevropeiskogo srednevekovya / D.V. Shmonin. – SPb.: Izd-vo S.–Peterburgskogo un-ta, 2005. – 299 s.
5. Shmonin D.V. V teni Renesansa: vtoraya sholastica v Ispanii / D.V. Shmonin. – SPb.: Izd-vo S.–Peterburgskogo un-ta, 2006. – 277 s.
6. Gilson Etienne. History of the Christian Philosophy in the Middle Ages / E. Gilson. – New York: Random House, 1954. – 829 p.

Skrytska N. V., assistant of Social and Cultural Studies Department, Bukovinian State Medical University (Ukraine, Chernivtsi), fjdorkiv0@mail.ru

Francisco Suarez and metaphysics views

A purpose of the article is to research the metaphysical system of Francisco Suarez and his metaphysical concepts. Metaphysics includes for itself the concepts of being, essence, God, substance, matter, form. A philosopher specifies on their kinds, births, classes, properties. Considerable attention Suarez spares to principle of creation. He believes that the article of metaphysics depends on the statement of this question. Most full philosopher exposes the concept of individual in the metaphysics. This concept is related to the problems of essence and existence, and determines their method of life in the world. The methods of research: method of terminology, analyzes, dialectical, historical, methods of abstracting and generalization. Conclusions. Address to the ancient standards of philosophical idea and to medieval Christian philosophy brought of Suarez over to creation of original philosophical doctrine which belongs to ontology, logic, semantics, psychologies and others like that.

Keywords: metaphysics, individual, creation, metaphysical problem, being, universal.

Скрыцкая Н. В., преподаватель кафедры общественных наук и украинизоведства, Буковинский государственный медицинский университет (Украина, Черновцы), fjdorkiv0@mail.ru

Франциско Суарес и метафизика взглядов

Цель статьи заключается в исследовании метафизической системы Франциска Суареса и понятий, которые становятся основой метафизики как науки. Метафизика включает в себя такие понятия как бытие, сущность, Бог, субстанция, материя, форма, которые философ детально раскрывает, указывая при этом на их виды, роды, классы, акциденции (когда идет речь о субстанции). Особое внимание Суарес придает принципу творения, ведь, как он сам считает, от постановки этого вопроса зависит предмет метафизики. Более полно в своей метафизике философ раскрывает понятие индивидуации, которое не просто связано с проблемами сущности и существования, но и обозначает их уровень и способ бытия вещей в мире. Методы исследования: метод терминологического анализа, диалектический, исторический, абстрагирования, обобщения. Выводы: углубление метафизической проблематики на основе обращения к античным образцам философской мысли и к средневековой философии обусловили необходимость творения Суаресом философской доктрины с ее принадлежностью к онтологии, логики, семантики, психологии и др.

Ключевые слова: метафизика, индивидуация, творение, метафизическая проблема, универсалия.

* * *

УДК 37.013.73:001.14+504.063

Філяніна Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних наук, Національний фармацевтичний університет (Україна, Харків), nellya-filyanina@hotmail.com; nfilyanina@mail.ru

Філософія освіти Дж. Д'юї та ЕКООСВІТА

На основі робіт “Демократія і освіта” та “Досвід і освіта” аналізується значення методологічного потенціалу філософії освіти американського філософа Дж. Д'юї для розробки сучасної концепції екологічної освіти, яка відповідала б викликам сьогодення. Метою дослідження є визначення положень,